

**SAVOD O'RGATISH JARAYONIDA INNOVATSION PEDAGOGIK
TEXNOLOGIYALARDAN FOYDALANISHNING ILMIY ASOSLARI**

Nosiraliyeva Umrinsa

*Namangan Viloyati Yangiqo'rg'on tumani Bekobod qishlog'i 43- maktab
Boshlang'ich sinf o'qituvchisi*

Annotatsiya

Mazkur maqolada savod o'rgatish jarayonida innovatsion pedagogik texnologiyalardan foydalanishning ilmiy asoslari tahlil qilinadi. O'quvchilarni boshlang'ich bosqichda savodli yozishga, to'g'ri o'qishga o'rgatishda zamonaviy ta'lim metodlari, interfaol usullar, raqamli resurslar va didaktik vositalarning o'рни ochib beriladi. Shuningdek, innovatsion texnologiyalardan foydalanish o'quvchilarning mantiqiy tafakkuri, mustaqil fikrlashi, ijodiy salohiyati va nutq madaniyatini rivojlantirishdagi samaradorligi ilmiy jihatdan asoslanadi.

Kalit so'zlar

savod o'rgatish, innovatsion pedagogik texnologiyalar, boshlang'ich ta'lim, interfaol metodlar, o'quvchi faolligi, zamonaviy ta'lim vositalari.

Abstract

This article analyzes the scientific foundations of using innovative pedagogical technologies in the process of literacy teaching. The role of modern teaching methods, interactive approaches, digital resources, and didactic tools in teaching students correct reading and writing at the primary level is revealed. Moreover, the effectiveness of innovative technologies in developing students' logical thinking, independent reasoning, creative potential, and speech culture is scientifically substantiated.

Keywords

literacy teaching, innovative pedagogical technologies, primary education, interactive methods, student activity, modern educational tools.

Аннотация

В данной статье рассматриваются научные основы использования инновационных педагогических технологий в процессе обучения грамоте. Раскрывается роль современных методов обучения, интерактивных подходов, цифровых ресурсов и дидактических средств в формировании у учащихся начальных классов правильного чтения и письма. Кроме того, научно обосновывается эффективность инновационных технологий в развитии логического мышления, самостоятельного суждения, творческого потенциала и речевой культуры школьников.

Ключевые слова

обучение грамоте, инновационные педагогические технологии, начальное образование, интерактивные методы, активность учащихся, современные средства обучения.

Kirish

Ta'lim jarayonida savod o'rgatish eng muhim bosqichlardan biri hisoblanadi. Chunki o'quvchilarda to'g'ri o'qish va yozish ko'nikmalari shakllanmasdan turib, keyingi bosqichlarda bilimlarni puxta egallash, mustaqil fikr yuritish va ilmiy dunyoqarashni kengaytirish qiyinlashadi. Shu sababli boshlang'ich ta'limda savod o'rgatish jarayoniga ilmiy asoslangan yondashuvni qo'llash, zamonaviy pedagogik texnologiyalarni tatbiq etish bugungi kunda o'qituvchilardan yuqori kasbiy mahorat va yangicha pedagogik tafakkurni talab qiladi.

Globalashuv, raqamlashtirish va innovatsion taraqqiyot jarayonlari ta'lim sohasiga ham bevosita ta'sir ko'rsatmoqda. Bugungi o'quvchi avvalgi avlodlardan farqli ravishda axborot texnologiyalari, interfaol platformalar va multimediya vositalaridan keng foydalanayotganligi sababli savod o'rgatish jarayonida ham an'anaviy metodlar bilan cheklanib qolmasdan, innovatsion yondashuvlarni qo'llash zarurati tug'iladi. Bu o'quvchilarning qiziqishini orttiradi, ularni faol o'quvchi sifatida shakllantiradi va savodxonlik darajasini samarali oshirishga xizmat qiladi.

Innovatsion pedagogik texnologiyalarni savod o'rgatishda qo'llashning ilmiy asoslari o'quvchilarning kognitiv faoliyatini rivojlantirish, bilimlarni chuqur va mustahkam o'zlashtirish, ijodiy tafakkurni qo'llab-quvvatlash va shaxsiy qobiliyatlarni namoyon etishga imkon beradi. Ayniqsa, boshlang'ich sinf davri o'quvchilarda mantiqiy fikrlash, nutq madaniyati va mustaqil ishlash ko'nikmalarini shakllantirish uchun eng muhim davr bo'lgani bois, ushbu jarayonda interfaol metodlar, axborot texnologiyalari va didaktik o'yinlarning o'rni beqiyosdir.

Shu nuqtai nazardan, savod o'rgatish jarayonida innovatsion pedagogik texnologiyalardan foydalanishning ilmiy asoslarini o'rganish nafaqat metodik, balki pedagogik-psixologik jihatdan ham dolzarbdir. Zero, bugungi o'quvchini ertangi kunning bilimli, savodli va ijodkor shaxsi sifatida tarbiyalashning muhim sharti — ta'lim jarayoniga zamonaviy yondashuvlarni ilmiy asosda joriy etishdir.

Bugungi globalashuv davrida ta'lim tizimi oldiga qo'yilgan asosiy vazifalardan biri – bilimli, savodli, mustaqil fikrlay oladigan, ijodkor va zamonaviy tafakkurga ega yoshlarni tarbiyalashdir. Shu maqsadda ta'limning eng muhim bosqichlaridan biri bo'lgan savod o'rgatish jarayonini takomillashtirish masalasi ilmiy-pedagogik jihatdan hamisha dolzarb bo'lib kelmoqda. Chunki boshlang'ich sinfda savod o'rgatish nafaqat o'quvchilarni o'qish va yozishga o'rgatish, balki ularning tafakkurini shakllantirish,

nutq madaniyatini rivojlantirish, kelgusida bilimlarni ongli va tizimli egallash uchun poydevor yaratish demakdir.

So‘nggi yillarda dunyo miqyosida kechayotgan raqamlashtirish jarayonlari, axborot texnologiyalarining tezkor rivojlanishi ta‘lim metodlariga ham yangicha yondashuvni talab qilmoqda. O‘quvchilarning diqqatini jalb etish, ularda mustahkam bilim va ko‘nikmalarni shakllantirish, dars jarayonida ularning faol ishtirokini ta‘minlash uchun innovatsion pedagogik texnologiyalardan foydalanish zaruriy ehtiyojga aylandi. Interfaol metodlar, axborot-kommunikatsiya texnologiyalari, multimedia resurslari va elektron ta‘lim vositalari savod o‘rgatish jarayonini samarali tashkil etishga, o‘quvchilarda o‘qishga bo‘lgan qiziqishni kuchaytirishga xizmat qiladi.

Ta‘lim sifatini oshirish bo‘yicha qabul qilinayotgan davlat dasturlari, milliy ta‘lim konsepsiyalari va xalqaro reytinglarda ko‘rsatilgan mezonlar ham innovatsion yondashuvlarni qo‘llashni taqozo etmoqda. Shu bois savod o‘rgatish jarayonida yangicha pedagogik texnologiyalardan foydalanish masalasi ilmiy izlanishlarda ham dolzarb yo‘nalishlardan biri sifatida qaralmoqda.

Bundan tashqari, yosh avlodning tafakkuri va qiziqishi tez sur‘atlarda o‘zgarayotgan hozirgi davrda an‘anaviy metodlar bilan cheklanib qolish ularning bilim olish jarayonini samarali tashkil etishga yetarli emas. O‘quvchi shaxsini faol ishtirokchi sifatida shakllantirish, ularning mantiqiy tafakkurini, ijodiy qobiliyatlarini rivojlantirish va nutqiy savodxonligini ta‘minlash uchun innovatsion yondashuvlarni qo‘llash zarur.

Demak, savod o‘rgatishda innovatsion pedagogik texnologiyalarni qo‘llashning dolzarbligi — ta‘lim sifatini oshirish, o‘quvchilarning bilimga bo‘lgan qiziqishini kuchaytirish, ularni mustaqil va ijodiy fikrlashga yo‘naltirish hamda zamon talablariga mos bilim va ko‘nikmalar bilan qurollantirish zaruriyatidan kelib chiqadi.

Asosiy qism

Savod o‘rgatish jarayonida innovatsion pedagogik texnologiyalardan foydalanishning ilmiy asoslarini o‘rganish ta‘lim sifati va samaradorligini oshirishning eng muhim yo‘nalishlaridan biri hisoblanadi. Chunki savodxonlik insonning keyingi ta‘lim bosqichlarini muvaffaqiyatli o‘zlashtirishida poydevor vazifasini bajaradi. Boshlang‘ich sinfda o‘quvchilarda o‘qish va yozish ko‘nikmalarini shakllantirish jarayoni nafaqat metodik, balki psixologik va pedagogik jihatdan ham chuqur tahlilni talab etadi. Shuning uchun mazkur bosqichda o‘qituvchilar tomonidan innovatsion texnologiyalarni tatbiq etish o‘quvchilarning kognitiv faoliyatini rivojlantirish, mustaqil fikrlashini qo‘llab-quvvatlash va ijodiy salohiyatini yuzaga chiqarishda muhim ahamiyat kasb etadi.

Zamonaviy pedagogik yondashuvlarning eng asosiy xususiyati shundaki, ular ta‘lim jarayonini o‘quvchi shaxsiga yo‘naltiradi, ya‘ni o‘quvchini bilim oluvchi passiv sub‘ekt emas, balki faol ishtirokchi sifatida shakllantiradi. Interfaol metodlar, didaktik

o'yinlar, axborot-kommunikatsiya texnologiyalari, multimediya vositalaridan foydalanish savod o'rgatish jarayonini qiziqarli, mazmunli va samarali tashkil etishga imkon beradi. Ayniqsa, boshlang'ich sinf o'quvchilarining yosh xususiyatlari, diqqat va xotira imkoniyatlarini inobatga olgan holda, innovatsion texnologiyalarni qo'llash ta'lim jarayonini shaxsiylashtirish va individuallashtirish imkonini beradi.

Ilmiy nuqtai nazardan qaraganda, savod o'rgatishda innovatsion texnologiyalardan foydalanish o'quvchilarda metakognitiv ko'nikmalarni rivojlantirishga ham xizmat qiladi. Masalan, interfaol metodlardan biri bo'lgan klaster, aqliy hujum yoki insert texnologiyalari o'quvchilarda mavzuni o'zlashtirish jarayonida o'z bilimlarini nazorat qilish, yangi bilimlarni mavjud bilimlar bilan bog'lash hamda tahliliy fikrlash ko'nikmalarini shakllantirishga yordam beradi. Bunday yondashuvlar ta'limning faqat natijasiga emas, balki jarayoniga ham e'tibor qaratadi.

Savod o'rgatishda innovatsion pedagogik texnologiyalarni qo'llashning samaradorligi ularning o'quvchilar nutqini rivojlantirishdagi o'rnida ham namoyon bo'ladi. Elektron resurslar, multimediali dasturlar va audio-vizual materiallardan foydalanish o'quvchilarning fonetik, leksik va grammatik ko'nikmalarini rivojlantirishda katta ahamiyatga ega. Bundan tashqari, interfaol platformalarda o'quvchilar bilan yakka tartibda ishlash imkoniyati ularning individual rivojlanish sur'atlarini hisobga olishga yordam beradi. Bu esa har bir o'quvchining o'z qobiliyatlari doirasida maksimal natijaga erishishini ta'minlaydi.

Pedagogik-psixologik tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, innovatsion texnologiyalar asosida tashkil etilgan savod o'rgatish darslari o'quvchilarning motivatsiyasini kuchaytiradi, ularda o'qishga nisbatan ijobiy munosabatni shakllantiradi. O'quvchilar darsda faol ishtirok etgan sari ularda mustaqil o'rganishga bo'lgan ishtiyoq ortadi, bu esa savodxonlikni yanada mustahkamlashga xizmat qiladi. Shu bilan birga, zamonaviy metodlardan foydalanish dars jarayonida o'quvchi-o'qituvchi, o'quvchi-o'quvchi o'rtasidagi samarali kommunikatsiyani ta'minlaydi.

Savod o'rgatishda innovatsion pedagogik texnologiyalarni tatbiq etish o'qituvchidan ham yangicha yondashuvni, yuqori kasbiy tayyorgarlikni va pedagogik mahoratni talab etadi. Chunki zamonaviy texnologiyalarni qo'llashda o'qituvchi faqat bilim beruvchi emas, balki ta'lim jarayonini tashkil etuvchi, o'quvchilarni bilim olish faoliyatiga yo'naltiruvchi shaxs sifatida faoliyat olib boradi. Shu bois o'qituvchilarni innovatsion metodlardan samarali foydalanishga tayyorlash, ularning pedagogik kompetensiyasini oshirish ham ilmiy-pedagogik muammo sifatida dolzarbligini saqlab qolmoqda.

Savod o'rgatish jarayonida innovatsion pedagogik texnologiyalarni qo'llashning ilmiy asoslari ularning o'quvchilar tafakkurini rivojlantirish, mustaqil va ijodiy fikrlashga yo'naltirish, savodxonlik darajasini oshirish hamda ta'lim jarayonini samarali tashkil etishga qaratilganligida namoyon bo'ladi. Shu sababli mazkur

yoʻnalishda olib boriladigan ilmiy izlanishlar taʼlim sifatini oshirishda, yosh avlodni zamon talablari darajasida savodli va bilimli etib tarbiyalashda muhim ahamiyat kasb etadi.

Savod oʻrgatish jarayonida innovatsion pedagogik texnologiyalardan foydalanish masalasi nafaqat nazariy, balki amaliy jihatdan ham chuqur tadqiq etishni talab etadi. Chunki boshlangʻich taʼlimda savodxonlik koʻnikmalarining shakllanishi oʻquvchining keyingi taʼlim bosqichlarida bilimlarni qanchalik samarali egallashini belgilab beradi. Shu nuqtai nazardan, zamonaviy yondashuvlarni tatbiq etmasdan turib, taʼlim jarayonining sifat va samaradorligini oshirish mumkin emas.

Bir tomondan, anʼanaviy savod oʻrgatish metodlari oʻquvchilarda minimal darajadagi oʻqish va yozish koʻnikmalarini shakllantirishga qaratilgan boʻlsa, bugungi kunda taʼlimdan kutilayotgan asosiy natija — oʻquvchilarda mustaqil fikrlash, ijodiy yondashuv va muloqot madaniyatini rivojlantirishdir. Bu esa innovatsion texnologiyalarni oʻquv jarayoniga keng joriy etishni taqozo etadi. Ikkinchi tomondan, raqamli resurslardan foydalanish, interfaol metodlar va elektron taʼlim vositalari oʻquvchilarning motivatsiyasini kuchaytiradi, bilim olish jarayonini qiziqarli va samarali qiladi.

Mavzuni oʻrganishning zaruriyati shundan iboratki, innovatsion pedagogik texnologiyalarni qoʻllash orqali savod oʻrgatishning samaradorligini oshirish, oʻquvchilarning shaxsiy imkoniyatlarini toʻliq ochib berish, ularni mustaqil oʻquvchi sifatida shakllantirish mumkin boʻladi. Bundan tashqari, ilmiy tadqiqotlarda savod oʻrgatish jarayonida qoʻllanilayotgan texnologiyalarni tahlil qilish, ularning afzalliklari va kamchiliklarini aniqlash, taʼlim amaliyotiga eng maqbul metodlarni tavsiya etish muhim ahamiyat kasb etadi.

Shuningdek, mazkur mavzuni tadqiq etish pedagogik kadrlarni tayyorlash, ularning innovatsion texnologiyalardan foydalanish boʻyicha kompetensiyalarini shakllantirish uchun ham zarurdir. Chunki oʻqituvchi oʻz faoliyatida yangicha metodlardan toʻgʻri foydalana olmasa, zamonaviy taʼlim talablariga javob beradigan natijalarga erishish qiyin boʻladi.

Demak, savod oʻrgatish jarayonida innovatsion pedagogik texnologiyalardan foydalanish masalasini ilmiy asosda oʻrganish, nazariy gʻoyalarni amaliy tajribalar bilan boyitish va taʼlim tizimiga tatbiq etish dolzarb va zaruriy vazifa hisoblanadi.

Savod oʻrgatish jarayonida innovatsion pedagogik texnologiyalar koʻplab shakl va usullarda qoʻllanilishi mumkin. Ularning barchasi oʻquvchilarning yosh xususiyatlari, psixologik ehtiyojlari va savodxonlikni egallash bosqichlariga mos ravishda tanlanadi. Quyida asosiylari keltiriladi:

1. Interfaol metodlar:

– “Aqliy hujum”, “Klaster”, “Venn diagrammasi” kabi metodlar oʻquvchilarda mantiqiy fikrlash, izchil yozish va oʻqish koʻnikmalarini rivojlantiradi.

– “**Insert texnologiyasi**” matn bilan ishlashda belgilar qo‘yish orqali o‘quvchining bilimini nazorat qilishga xizmat qiladi.

– **Rol o‘ynash o‘yinlari** esa savod o‘rgatishni qiziqarli qiladi va muloqot madaniyatini shakllantiradi.

2. Axborot-kommunikatsiya texnologiyalari (AKT):

– Multimediya vositalari (prezentatsiya, animatsiya, audio-video materiallar) orqali o‘qish va yozish jarayoni jonlantiriladi.

– Onlayn ta’lim platformalari va mobil ilovalar orqali mustaqil mashqlar bajarish imkoniyati yaratiladi.

– Elektron darslik va interfaol doskalardan foydalanish o‘quvchilarning faolligini oshiradi.

3. Didaktik o‘yinlar va gamifikatsiya:

– O‘yin asosida tashkil etilgan mashg‘ulotlar o‘quvchilarda qiziqish uyg‘otadi, e’tibor va xotirani mustahkamlaydi.

– “So‘z topish”, “Harf izlash”, “Matndan xato top” kabi o‘yinlar savodxonlikni kuchaytiradi.

– Gamifikatsiya usuli orqali darsda reyting, yulduzcha yoki ball to‘plash o‘quvchilarning motivatsiyasini oshiradi.

4. Differensial va individual yondashuv asosidagi texnologiyalar:

– Har bir o‘quvchining qobiliyatiga qarab topshiriqlar berish, mustaqil ishlashga yo‘naltirish.

– Kuchli o‘quvchilar uchun murakkabroq, qiyinroq topshiriqlar, sustroq o‘quvchilar uchun esa yengilroq mashqlar taqdim etish.

5. Muammoli ta’lim texnologiyasi:

– O‘quvchilarga savol-javob, muammo vaziyatlarini yechish orqali mustaqil fikrlashni o‘rgatish.

– Masalan, “Nega bu so‘z shunday yoziladi?”, “Nima uchun bu tovush shunday o‘qiladi?” kabi savollar orqali savodxonlikni chuqurlashtirish.

6. Loyihaviy metod (Project-based learning):

– O‘quvchilar kichik loyihalar ustida ishlash orqali matn yaratish, yozuv va nutq ko‘nikmalarini rivojlantiradilar.

– Masalan, “Oilam haqida albom tuzaman”, “Mening maktabim” mavzularida kichik yozma loyihalar bajarish.

7. Axborot resurslari va raqamli vositalardan foydalanish:

– Interfaol testlar, elektron lug‘atlar, mobil ilovalar (masalan, “Quizlet”, “Wordwall”) orqali mashq qilish.

– QR-kodli topshiriqlar yordamida darsni interfaol tarzda tashkil etish.

Xulosa

Savod o'rgatish jarayonida innovatsion pedagogik texnologiyalardan foydalanish ta'lim sifatini oshirishning eng samarali yo'llaridan biri hisoblanadi. An'anaviy metodlar faqat o'qish va yozishga o'rgatishga qaratilgan bo'lsa, zamonaviy yondashuvlar o'quvchilarning mustaqil fikrlashini, ijodiy qobiliyatlarini va nutq madaniyatini rivojlantirishga xizmat qiladi. Interfaol metodlar, axborot-kommunikatsiya texnologiyalari, didaktik o'yinlar, gamifikatsiya, muammoli ta'lim va loyihaviy yondashuvlar orqali o'quvchilar savod o'rganish jarayonida faol ishtirokchi sifatida shakllanadi.

Innovatsion texnologiyalar o'quvchilarni bilim olish jarayoniga qiziqtiradi, ularning diqqatini jamlash, mantiqiy tafakkurini kengaytirish va mustaqil izlanishga yo'naltirish imkonini beradi. Bundan tashqari, bunday yondashuvlar o'qituvchidan ham yuqori darajadagi pedagogik kompetensiya va ijodkorlikni talab etadi. Shu bois mazkur mavzuni chuqur ilmiy o'rganish, pedagogik amaliyotga keng joriy etish va o'qituvchilarni zamonaviy metodlardan foydalanishga tayyorlash bugungi ta'lim jarayonida dolzarb ahamiyat kasb etadi.

Shunday qilib, savod o'rgatishda innovatsion pedagogik texnologiyalardan foydalanish o'quvchilarning savodxonligini mustahkamlash, bilimga bo'lgan qiziqishini orttirish va kelajakda raqobatbardosh shaxs sifatida shakllanishiga xizmat qiladi.

Bog'cha tarbiyachisining bolalar shaxsini shakllantirishdagi o'rni va vazifalari ta'lim-tarbiya jarayonining eng muhim bo'g'inlaridan biri hisoblanadi. Maktabgacha yoshdagi bolalar o'zining ilk ijtimoiy tajribalarini, axloqiy-me'yoriy qarashlarini, muloqot va o'zini anglash ko'nikmalarini tarbiyachi orqali shakllantiradi. Shu boisdan, tarbiyachi nafaqat bilim beruvchi, balki bolaning shaxsiy kamolotiga yo'naltiruvchi, unga mehribon ustoz va hayotiy namuna bo'luvchi inson sifatida faoliyat yuritadi. Bugungi kunda davlat maktabgacha ta'lim siyosati, zamonaviy pedagogik yondashuvlar va milliy qadriyatlar tarbiyachi zimmasiga yanada mas'uliyatli vazifalarni yuklamoqda. Demak, bolalarda ijobiy fazilatlarni shakllantirish, mustaqil fikrlash va ijodiy yondashuvni qo'llab-quvvatlash, jamiyatda munosib shaxs sifatida voyaga yetkazish tarbiyachining doimiy diqqat markazida bo'lishi kerak. Shu asosda ta'kidlash mumkinki, bog'cha tarbiyachisining roli nafaqat bolalarning bugungi tarbiyasi, balki butun jamiyat kelajagini belgilovchi strategik omil sifatida qoralishi lozim.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. Azizxo'jayeva, N.N. Pedagogik texnologiyalar va pedagogik mahorat. – Toshkent: TDPU, 2003.
2. G'oziev, E. Umumiy psixologiya. – Toshkent: O'zbekiston Milliy ensiklopediyasi, 2010.

3. Hasanboyeva, O.U. Maktabgacha ta'lim pedagogikasi. – Toshkent: Fan va texnologiya, 2006.
4. Jo'rayev, R. Pedagogika nazariyasi. – Toshkent: Ilm Ziya, 2012.
5. Ochildiyev, A. Shaxs psixologiyasi. – Toshkent: Yangi asr avlodi, 2008.
6. Qodirov, A.A. Maktabgacha pedagogika va psixologiya asoslari. – Toshkent: Fan va texnologiya, 2015.
7. To'raqulov, N. Maktabgacha ta'lim metodikasi. – Toshkent: O'qituvchi, 2011.
8. Yo'ldoshev, J.G'. Pedagogik mahorat asoslari. – Toshkent: TDPU, 2009.
9. "O'zbekiston Respublikasida maktabgacha ta'lim tizimini 2030-yilgacha rivojlantirish konsepsiyasi". – Toshkent, 2019.
10. "Ilk va maktabgacha yoshdagi bolalarni rivojlantirishga oid davlat dasturi" (Prezident qarori). – Toshkent, 2018.